Troballa excepcional a Còrdova: un poema de Virgili gravat a les restes d'una àmfora romana d'oli

Un fragment de ceràmica descobert al terme municipal de Villalón (Còrdova), datat entre els segles II-III dC, és el primer vers del poeta Virigili documentat en una àmfora romana destinada al comerç d'oli.

Mesura només 6 centímetres d'amplada i 8 de llarg, però la grandesa i excepcionalitat del seu descobriment ha deixat perplexa la comunitat arqueològica europea, segons ha informat la Universitat de Còrdova (UCO) en una nota de premsa.

Mai abans s'havien documentat versos de l'autor de l'Eneida en una àmfora destinada al comerç d'oli.

Es tracta del fragment d'un àmfora d'oli de la Bètica romana fabricada fa uns 1.800 anys, amb un text escrit, trobat en les prospeccions que es van dur a terme al terme municipal de Hornachuelos, a Còrdova, pels membres del projecte OLEASTRO de les Universitats de Còrdova, Sevilla i Montpeller.

L'equip no va es va sorprendre, en un primer moment, en rebre el fragment de ceràmica, ja que hi ha milions de peces de ceràmica procedents de l'Antiga Roma. Només el Mont Testaccio de Roma ja és una font infinita d'informació sobre la indústria oleícola i vitivinícola romana.

Piero Berni, investigador adscrit al grup ArPA de l'ICAC i associat a la Univ. de Montpelier (LabEx Archimede), és un dels autors de l'article que publica aquesta important troballa científica.

Tampoc és inusual que apareguin paraules impresses en les àmfores. De fet, han estat les

dades impresses en les àmfores (noms de productors, quantitats, fiscalització…) que han permès a l'arqueologia reconstruir la història del comerç agrícola de l'antiga Roma.

Així, no era estrany trobar un tros d'una àmfora en una zona com la vega del riu Guadalquivir, considerat un dels centres neuràlgics de la producció i el comerç d'oli d'oliva de tot l'Imperi. A l'entorn de *Corduba*, l'actual Còrdova, es produïa i envasava bona part de l'oli d'oliva que consumia Roma, tal com ho atesten, per exemple, les restes d'àmfores amb segell de la Bètica conservades al Mont Testaccio.

Però, **el que a primera vista havia semblat una peça de ceràmica més, va passar a tenir un interès especialment destacable**. Tot va canviar quan es va poder desxifrar aquella epigrafia, en la qual es llegeixen els següents fragments de paraules:

S
vais
avoniam
glandemm
arestapoqv
tisaqv
it

I els investigadors ho superposen per a fer-ho coincidir amb fragments dels versos setè i vuitè del primer llibre de les Geòrgiques, un poema de Virgili dedicat a l'agricultura i la vida al camp escrit el 29 aC, que diuen:

Auoniam[pingui]
glandem m[utauit]
aresta, poq[ulaque]
[inuen]tis Aqu[eloia]
[miscu]it [uuis]

C[ambió] la bellota aonia por la espiga [fértil] [y mezcl]ó
el ag[ua] [con la uva descubierta]

Constitueix el primer cas constatat sobre àmfora romana i és d'excepcional interès per a arqueòlegs, epigrafistes i filòlegs del llatí vulgar.

La tesi principal dels investigadors, que ara publiquen a l'article de la revista *Journal of Roman Archaeology* és que aquells versos van ser escrits a la zona inferior de l'àmfora sense intenció que ningú hi reparés, només com a mostra de coneixement i cultura de la persona que ho fes, la qual cosa **mostra cert grau d'alfabetització d'una àrea rural** com va ser aquesta zona de la vega del Guadalquivir.

I qui va ser la persona que ho va fer? Aquí, els autors plantegen diverses possibilitats: que ho fes un treballador especialitzat de l'establiment amb cert grau d'alfabetització o personal de les vil·les properes relacionat amb alguna família aristocràtica propietària de la indústria. A més, deixen oberta la possibilitat que ho fes algun treballador infantil, dels quals s'ha documentat prèviament la seva existència habitual en aquest tipus d'establiments.

Un equip internacional d'arqueòlegs ha dedicat **set anys d'estudi** a comprovar l'excepcionalitat de la peça descoberta en plena campiña cordobesa. Els resultats s'han presentat en un article a la prestigiosa revista *Journal of Roman Archaeology* de la Universidad de Cambridge. **Piero Berni** (ICAC – Univ. Montpellier) n'és un dels autors.

Els versos de l'àmfora d'Hornachuelos constitueixen una peça única que plantegen noves preguntes per respondre.

Virgili va ser el poeta més popular de la seva època i de molts segles després. L'Eneida

s'ensenya a les escoles i els seus versos s'escriuen habitualment com a exercici pedagògic per a moltes generacions. Per això, és habitual trobar-los en restes de materials ceràmics de construcció i, per això, molts autors els han atorgat a aquestes tauletes funcions educatives –els escolars romans escrivien Virgili a les seves pissarres– i funeràries (els versos de Virgili van servir d'epitafi en moltes ocasions).

Però, per què en una àmfora? I per què les Geòrgiques i no l'Eneida? I aquí és on **els investigadors del projecte es van adonar que aquell diminut tros de ceràmica podria ser una peça veritablement única i amb un valor extraordinari**, ja que mai s'han documentat versos de Virgili en una àmfora destinada al comerç d'oli.

Referència: González Tobar, I.; Soler i Nicolau, A.; Berni Millet, P. (2023). "Las Geórgicas de Virgilio in figlinis: A propósito de un grafito ante cocturam sobre un ánfora olearia bética", *Journal of Roman Archaeology* 1(22). doi:10.1017/S1047759423000156

Impacte mediàtic

L'excepcional troballa i la publicació dels resultats de set anys d'estudi han causat un important impacte mediàtic, que podem veure en aquest recull de notícies:

- Virgil quote found on fragment of Roman jar unearthed in Spain | Archaeology | The Guardian
- Aparece, por primera vez, un poema de Virgilio en los restos de un ánfora romana de aceite (uco.es)
- Hallado en Córdoba un poema de Virgilio grabado en un ánfora romana | Cultura | EL PAÍS (elpais.com)
- Hallan un poema de Virgilio en un ánfora romana en Córdoba (rtve.es)
- Hallan en Córdoba un poema de Virgilio en un ánfora romana de aceite fabricada hace 1.800 años | Actualidad | Cadena SER
- El poema de Virgilio grabado en un ánfora romana de aceite hallada en Córdoba (lavanguardia.com)

- Aparece un poema de Virgilio en un fragmento de ánfora romana (elindependiente.com)
- Hallazgo excepcional en Córdoba: un poema de Virgilio grabado en un ánfora romana (elespanol.com)
- Encuentran por primera vez un poema de Virgilio en los restos de un ánfora de aceite romana | Cultura (elmundo.es)
- Descifran un poema de Virgilio en un ánfora romana de aceite hallada en Córdoba (abc.es)

Des de l'ICAC, felicitem i donem l'enhorabona als autors de l'estudi i a tot l'equip que hi ha col·laborat, pels magnífics resultats obtinguts i, també, pel reconeixement de la feina feta, que és ben merescut! Enhorabona, Piero!

Contingut extret de la web de l'ICAC (www.icac.cat)